

Юрій МЕЛЬНИЧУК,

Національна академія Державної прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Стаття присвячена проблемі формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Визначено зміст понять «проектно-аналітична компетентність». Розкрито структуру «проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників». На основі аналізу структури проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників автор виокремив методичні рекомендації щодо її формування.

***Ключові слова:** проектна культура, аналітична діяльність, майбутні офіцери-прикордонники, професійна підготовка, методичні рекомендації формування компетентності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців – ключова проблема сучасної освітньої системи. Вища школа України знаходиться у стані реформування, що полягає у реалізації євроінтеграції, пошуку інноваційних підходів у навчанні, створенні нових можливостей для реалізації самоосвіти та самовдосконалення.

Вище поданим вимогам, у сучасній освітній системі, відповідає компетентнісний підхід. Запропонований підхід забезпечує врахування інтересів майбутніх фахівців, застосування інноваційних (ситуативних та проблемних) методів, і в кінцевому результаті – формування конкретного виду компетентності.

Метою статті є виокремлення методичних рекомендацій щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Розглянемо теоретико-методологічні засади формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі: Е. Зеер [7] (професійна компетентність), Л. Тархан [18] (дидактична компетентність), Л. Усеїнова [20] (професійно-практична компетентність), О. Шаріпова [21] (професійно-педагогічна компетентність) та інших. Слід згадати наукові праці С. Артюха [10], Н. Брюханової [3], О. Коваленко [11], О. Овчарук [16], в яких започатковано основи щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. Питання аналітичної компетентності майбутніх спеціалістів висвітлено в наукових працях І. Абрамової [1] та Н. Зинчук [9], а також в наукових публікаціях Л. Половенко [5], Н. Волкової [4] (інформаційно-аналітична компетентність майбутніх фахівців), О. Максимової [14] та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців прикордонного відомства можлива завдяки формуванню в них високого рівня професійної компетентності. Наукова педагогічна та психологічна література представлена працями вчених, які досліджували різні види професійної компетентності: лінгвістичної, соціальної, комунікативної, етичної тощо.

У змісті Стратегії розвитку Державної прикордонної служби до 2020 року сформульовано вимоги щодо створення системи інтегрованого управління безпекою державного кордону; впровадження європейських норм і стандартів у систему прикордонного контролю; посилення системи безпеки державного кордону; удосконалення системи аналізу та оцінки інформації; створення ефективної системи підготовки фахівців з питань інформаційно-аналітичного забезпечення тощо.

У зв'язку із цим, нашу увагу привернула проектно-аналітична компетентність майбутніх фахівців прикордонної служби України.

Професійна компетентність майбутніх фахівців Державної прикордонної служби України є результатом освітнього процесу у вищому військовому

навчальному закладі зазначеного правоохоронного відомства. Складовими професійної компетентності у сучасній освіті є проектна та аналітична компетентність.

Дослідження представленої проблеми щодо формування так званої «проектної культури», здійснювалось зокрема у працях російських вчених М. Ахметової [2], Н. Запесоцької [6], І. Колеснікової [12], А. Маркова [15], В. Радіонова [5], Н. Топіліної [19], Л. Філімонюк [5] проаналізовано зміст поняття «проектна культура», а В. Сідоренко [17], І. Зімня [8], А. Кравцов [13] піднімали питання формування проектної культури.

У запропонованому дослідженні нас цікавлять наукові праці, присвячені проблемі удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників: військово-організаторські уміння офіцерів в контексті їх змісту та особливостей підготовки курсантів до професійної діяльності вивчали А. Барабаншиков, В. Давидов, С. Муцинов, Д. Коцеруба, І. Радванський; шляхи формування професійних якостей військових спеціалістів були предметом дослідження В. Балашова, В. Вдовюка, М. Городова; психолого-педагогічний аналіз організаторської діяльності та професійної спрямованості курсантів О. Александров, М. Нецадим, С. Морозов, В. Райко, О. Сафін, В. Чернявський; морально-психологічна підготовка військовослужбовців – І. Гамула, О. Діденко, Д. Іщенко; підготовка командирів підрозділів до роботи з персоналом – В. Галімов, І. Грязнов, Ю. Сердюк, В. Ягупов тощо [5].

Результати аналізу психолого-педагогічних джерел, проектну компетентність сприймають як інтегративну характеристику суб'єкта діяльності, що передбачає здатність і готовність людини до ефективного самостійного здійснення теоретико-практичної розробки проектів та реалізації їх в усіх сферах соціокультурної практики. В основі проектної компетентності – проектна діяльність, тобто процес проектування. Проектна діяльність визначається: усвідомленням змісту та значення процесу проектування, володінням спеціальними знаннями, вміннями та навичками, здатністю

обирати, оптимізувати та використовувати отримані знання та набуті уміння і навички.

Проектна діяльність – це діяльність, спрямована на досягнення мети шляхом детальної розробки проблеми або технології, яка повинна закінчитись певним практичним результатом, що необхідно оформити.

Змістом проектної діяльності є перенесення відповідних знань, умінь та навичок у якісно-кількісний формат. Проектна діяльність та проектне мислення становлять основу проектної культури. Ключовою характеристикою проектної діяльності є здатність планувати, перетворювати на основі заздалегідь продуманих проектів. Ключовим поняттям у проектній діяльності є «проект».

На основі узагальнення теоретичного матеріалу щодо проектної діяльності, вважаємо, що під проектною діяльністю майбутнього офіцера-прикордонника слід розуміти самостійну діяльність щодо реалізації професійних та індивідуальних програм від «задуму до результату».

Розглянемо зміст аналітичної діяльності майбутніх фахівців. За результатами досліджень наукової літератури, під аналітичною діяльністю розуміють комплекс особистісних та професійних якостей, аналітичні здібності, позитивну мотивацію та усвідомлення необхідності проведення професійної діяльності, відповідної системи знань та умінь в повсякденній та професійній сфері.

Щодо аналізу досліджень з питань формування аналітичної компетентності, то існують різні підходи до розкриття змісту цієї компетентності. Вчена І. Абрамова [1] виділяє аналітичну компетентність у структурі професійної компетентності, вважаючи, що вона є складовою усіх різновидів професійної компетентності. Є. Гайдамак зазначає, що аналітична компетентність пов'язана з усіма професійними компетентностями, що ускладнює її виокремлення в самостійну компетентність. Е. Назначило стверджує, що аналітична компетентність є основою професійної компетентності [5].

На основі поданого вище поданого, ми вважаємо, що специфіка діяльності офіцерів-прикордонників пов'язана із розв'язанням завдань на основі запропонованої моделі та основними мисленнєвими процедурами (осмислення, усвідомлення, аналіз, розуміння поставленого завдання), а для цього їм необхідне розвинене аналітичне мислення, тому значущою є офіцерів-прикордонників проектно-аналітична діяльність.

Отже, теоретико-методологічною основою проектно-аналітичної компетентності є сукупність взаємообумовлених та взаємопов'язаних підходів: філософського, аксіологічного, діяльнісного, контекстного та компетентнісного.

Таким чином, *проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників* – це сукупність інтегративних характеристик, особистісних та професійних якостей фахівця прикордонного відомства, який володіє спеціальними знаннями, уміннями та здатністю до аналізу та проектування результатів його професійної підготовки.

Проектно-аналітична компетентність розглядається нами як безпосередня складова професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників (надалі – ПАК МОП) включає проектно-аналітичні знання, навички, вміння, професійно важливі якості, професійний та особистий досвід щодо проектної та аналітичної діяльності, здатність щодо аналітичної обробки інформації, рефлексії та прагнення створювати проекти.

На основі змісту ПАК МОП нами виокремлено такі *методичні рекомендації щодо її формування*:

1. Оволодіння представниками науково-педагогічного складу основами проектної культури та аналітичної діяльності.
2. Сприяти формуванню інноваційного середовища в освітньому процесі вищого військового навчального закладу прикордонної служби.
3. Впроваджувати інноваційні методи навчання (проектно-аналітичні сесії, проектно-аналітичні ігри тощо).

4. Сприяти більш глибокому засвоєнню методів проектної та аналітичної діяльності.

5. Забезпечувати вдосконалення навичок дослідно-пошукової діяльності.

6. Використовувати оптимальні принципи контролю та управління проектно-аналітичною діяльністю майбутніх офіцерів-прикордонників (тести, модулі, рейтинги тощо).

Отже, ретельний аналіз наукової літератури дав можливість розкрити зміст ПАК МОП, а на його основі сформулювати методичні рекомендації щодо її формування.

Висновки. Таким чином, сукупність проаналізованих теоретико-методологічних підходів дозволить всебічно дослідити проблему формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, її структуру, а також відповідні методичні рекомендації.

Перспективи подальших досліджень. У контексті розв'язання проблеми формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, актуальними є питання впровадження в освітній процес вищих військових навчальних закладів методики та технології формування зазначеної компетентності.

Список використаної літератури

1. Абрамова И. А. Формирование аналитической компетентности студентов инженерных факультетов вузов аграрного профиля на основе средств и методов информатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Иванна Андреевна Абрамова. – Москва : РГБ, 2007. – 179 с.

2. Ахметова М. Н. Проектная культура будущего учителя / М. Н. Ахметова // Журнал Школьные технологии // Научно-практический журнал. – Москва : Нар. образование : НИИ школ. Технологий, 2004. – №4. – С. 210–220

3. Брюханова Н. О. Концептуальні положення проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів / Н. О. Брюханова // Проблеми інженерно- педагогічної освіти: зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2012. – Вип. 34-35. – С. 8– 13.

4. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2009. – 3-тє видання. – 616 с.

5. Дем'янюк Ю. А. Діагностика сформованості організаторської компетентності у процесі моніторингу якості навчання майбутніх

офіцерів-прикордонників / Ю. А. Дем'янюк, Н. П. Левчук // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – № 1. – С. 77–89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_1_9

6. Запесоцкая Н. А. Проектная культура как основа профессионального мастерства менеджера социально-культурной сферы : автореф. дис. канд. пед. наук. : 13.00.05 / Н.А. Запесоцкая. – Санкт-Петербург, 2007 – 24 с.Е. Зеер

7. Зеер Э. Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. // Э. Зеер / 2-е изд., перераб., доп. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.

8. Зимняя И. А. Педагогическая психология : Учебн. пособие / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997.

9. Зінчук Н. А. Підготовка майбутніх менеджерів до аналітичної діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс] / Н.А. Зінчук // Теорія та методика управління освітою. – 2009. – №2. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/ttmuo/2009_2/09sinwts.pdf. Е. Коваленко

10. Инженерная педагогика: ещё один шаг вперед / С. Ф. Артюх, А. Т. Ашероф // Новый коллегіум. – 2000. – № 2. – С. 48–49.

11. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання. Навчальний посібник // О. Коваленко/ – Харків, 2002 – 158 с.

12. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование : Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А.Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская; Под ред. И. А. Колесниковой. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 288 с.

13. Кравцов А. О. Воспитание творческих установок как составляющая становления проектной культуры субъектов образовательного процесса / А.О. Кравцов// Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия "Symposium", выпуск 29. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. – С. 324–330.

14. Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі / О.О.Максимова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип.20 (1-2016). – Ч.2. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 229–234

15. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1996. – 312 с.

16. Овчарук, О. В. Розвиток компетентнісного підходу : стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та український перспективи : кол. моногр. – К., 2006. – С. 6–16. – (Бібліотека освітньої політики).

17. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / В. К. Сидоренко, М. А. Хайруддінов, У. А. Абдулгасис. – Сімферополь : СОНАТ, 2000. – 168 с.
18. Тархан Л.З. Дидактическая компетентность инженера-педагога: теоретические и методические аспекты: [монография] / Ленуза Запаевна Тархан. – Симферополь: КРП «Издательство «Крымучпедгиз», 2008. – 424 с.
19. Топилина Н. В. Проектная культура как основа готовности педагога к инновационной деятельности : автореф. дис. канд. пед. наук. : 13.00.01. «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н.В. Топилина. – Таганрог, 2006. – 23 с.
20. Усеинова Л. Ю. Теоретические основы проектирования организации учебно-исследовательской лаборатории ВУЗа. / Л.Ю. Усеинова, С. Эмирова // Современные инженерные и инженерно-педагогические технологии. Симферополь : НИЦ КИПУ. – № 5. – 2014 г. – С. 107–113.
21. Шаріпова О. С. Гармонізація діяльності як процес забезпечення економічної безпеки підприємства / О. С. Шаріпова, Г.О. Надьон // Управління проектами та Розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – № 1 (41). – С. 50–55.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Полюк В. С.

Мельничук Ю. Методические рекомендации по формированию проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников

Статья посвящена проблеме формирования проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников. Определено содержание понятий «проектно-аналитическая компетентность». Раскрыта структура «проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников». На основе анализа структуры проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников автор выделил методические рекомендации по ее формирования.

Ключевые слова: проектная культура, аналитическая деятельность, будущие офицеры-пограничники, профессиональная подготовка, методические рекомендации формирования компетентности.

Melnychuk Yu. Methodical recommendations on the design and analytical competence of future officers-border guards

The article is devoted to the problem of the design and analytical competence of future officers-border guards. The content of the concepts "design and analytical competence" is determined. The structure of "design and analytical competence of future officers-border guards" is revealed.

The formation of a high level of professional competence of future specialists is a key issue for the modern educational system. The Higher School of Ukraine is in a

state of reform, which consists in realization of European integration, search of innovative approaches in teaching, creation of new possibilities for realization of self-education and self-improvement.

The above-mentioned requirements, in the modern educational system, correspond to the competence approach. The proposed approach ensures consideration of the interests of future specialists, the application of innovative (situational and problem) methods, and ultimately - the formation of a specific type of competence.

The problem of implementing the professional training of future specialists of the border agency is possible due to the formation of a high level of professional competence in them. Scientific pedagogical and psychological literature is represented by the works of scientists who studied various kinds of professional competence: linguistic, social, communicative, ethical, etc.

Theoretical and methodological basis of design and analytical competence is a set of mutually related and interrelated approaches: philosophical, axiological, activity, contextual and competence.

Thus, the design and analytical competence of future border guards officers is a set of integrative characteristics, personal and professional qualities of a specialist of the border department, which has special knowledge, skills and ability to analyze and design the results of his professional training.

Design and analytical competence is considered by us as a direct component of the professional competence of future officers-border guards. The design and analytical competence of future border guards officers (hereinafter referred to as PAC ILO) includes design and analytical knowledge, skills, skills, professional qualities, professional and personal experience in project and analytical activities, the ability to analyze information processing, reflection and the desire to create projects.

On the basis of the analysis of the structure of the design and analytical competence of future officers-border guards, the author singled out methodical recommendations for its formation, namely: mastering the representatives of the scientific and pedagogical composition of the basics of the design culture and analytical activity; to contribute to the formation of an innovative environment in the educational process of the higher military educational institution of the border guard service; to introduce innovative teaching methods (design and analytical sessions, design and analytical games, etc.); to promote deeper assimilation of methods of design and analytical activity; to provide the improvement of research and development skills; to use optimal principles of control and management of design and analytical activities of future officers-border guards (tests, modules, ratings, etc.).

Key words: *design culture, analytical activity, future officers-border guards, professional training, methodical recommendations for the formation of competence.*